

NORÜ 169 I NGUTAQUEEWA

I NGUTCHIÛ I MUGÛ I PURACÛTANÛGÛ I GUÛMA
I NAANEWA NGEMAGÛÛ ARÛ

TIKUNAGAWA

*Rüta duãtagütaniüwa nanangegü natana yaugüü urüena tama
i nhaã i nguneigügu 1º de Maio i 2026gu*

CONVENÇÃO 169

DA ORGANIZAÇÃO INTERNACIONAL DO TRABALHO

TRADUZIDA PARA O TIKUNA

*Versão preliminar sob validação da
comunidade até 1º de maio de 2026*

**NORÜ 169 I NGUTAQUEEWA I NGUUTCHIÛ I
MUGÜ I PURACÛTANÛÛGÜ I GUÛMA I NAANEWA
NGEMAGÛÛ ARÛ (OIT)**

*Rü nhaã documento rü nagu ni de'a i ngema Norü 169 i nguta-
queewa i nguutchiÛ i Mugü i puracÛtanÛÛgü i GuÛma i naanewa
ngemagÛÛ arü (OIT) na nagagüwa na ngeÛ i nhaã tamaêpü' i
natücumügü i maÿyugü i ïgüÛ Kaingang, Kaiowá rü nhumatchi
Tikuna, rü ni nguutchi nagagu i Programa Língua Indígena Viva
no Direito (LIVD).*

*Rü ngema Norü 169 i ngutaqueewa i nguutchiÛ i mugü pane, rü
nüÛ na nge'ma i mugü i gu'Û i naane arü i ïgüÛ i woetama naca'üÛ
i ngema natücumügü i maÿyugü rü nhumatchi ngema natücumügü
i nacümagü i nucümaÿgüÛgu tama i ïÛ, rü nüÛ niu na nguÛma i
tacü i ãêgacügü rü nhumatchi natücumü i tagüÛ na ügüÛ i maÿyu-
gü arü naanewa rü nanawae ina naÿpatama tüÛ nüÛ na cua'êê-
güÛ, rü nüÛ niu na nhuacü tügümaãtama ta cua'güÛ rü nhuãcü
nüna ta daugüÛ i tïmacümagü rü nhumatchi tïma arü naanegü.*

**CONVENÇÃO Nº 169 DA ORGANIZAÇÃO
INTERNACIONAL DO TRABALHO (OIT)**

*O presente documento apresenta a tradução da Convenção
nº 169 da Organização Internacional do Trabalho (OIT)
para as línguas indígenas Kaingang/Kaiowá/Tikuna, no âm-
bito do Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD).*

*A Convenção nº 169 constitui o principal instrumento inter-
nacional juridicamente vinculante sobre os direitos dos povos
indígenas e tribais, estabelecendo diretrizes relacionadas à
consulta prévia, livre e informada, à autodeterminação, ao
reconhecimento de territórios tradicionais e à proteção das
instituições sociais, culturais e políticas desses povos.*

Parceiros:

IDGLOBAL
Instituto de Direito Global

MINISTÉRIO DOS
POVOS INDÍGENAS

MINISTÉRIO DA
JUSTIÇA E
SEGURANÇA PÚBLICA

Apoio:

MAKIRA-E'TA
REDE DE MULHERES INDÍGENAS DO ETNOGRUPO AMARONAI

IINSTITUTO DE DIREITO GLOBAL (IDGLOBAL)

Diretor-Presidente

Carlos Portugal Gouvêa

Diretora Executiva

Dalila Martins Viol

Coordenadora-Geral

Amanda Teles Marques

Pesquisador(a)

Amirele Porto Machado

Ademir Garcia

Cristian Wari'u Tseremey'wa

Maycon Flores do Nascimento

Jhelice Franco da Silva

ADVOCACIA-GERAL DA UNIÃO (AGU)

Ministro de Estado da Advocacia-Geral da União

Jorge Messias

Secretário-Geral de Consultoria e Advogado-Geral da União

Substituto

Flavio Roman

Assessora Especial de Diversidade e Inclusão

Claudia Trindade

Secretária-Geral de Administração

Elisa Monteiro Malafaia

Gestora da Parceria

Jéssica Zimmer Stefenon

Integrante da Comissão de Monitoramento e Controle

Gabriela Brandão

Integrante da Comissão de Monitoramento e Controle

Lara Aued

Apoio Técnico Especializado

Carolina Rodrigues

Crizantho Neto

MINISTÉRIO DOS POVOS INDÍGENAS (MPI)

Ministra de Estado dos Povos Indígenas

Eloy Terena

Secretário-Executivo

Marcos Kaingang

Secretaria Nacional de Articulação e Promoção de

Direitos Indígenas

Giovana Mandulão

**Diretor do Departamento de
Línguas e Memórias Indígenas**
Edilson Baniwa

**MINISTÉRIO DA JUSTIÇA
E SEGURANÇA PÚBLICA
(MJSP)**

**Ministro de Estado da Justiça e
Segurança Pública**
Wellington César Lima e Silva

**Secretária Nacional de Acesso à
Justiça**
Sheila Santana de Carvalho

**Diretor de Promoção do Acesso
à Justiça**
Gustavo Jorge Silva

**Coordenador-Geral de Direitos
Indígenas**
Marcos de Almeida Matos

**Coordenadora-Geral de Justiça
Socioambiental e Direitos
Territoriais**
Estella Libardi de Souza

**Coordenadora de Justiça
Socioambiental e Direitos
Territoriais**
Julia Zucchi Natour

**REDE DE MULHERES
INDÍGENAS DO ESTADO DO
AMAZONAS – MAKIRA E'TA**

Vice-Coordenadora
Rosimere Maria Vieira Teles

Tradutor(a) Tradicional
Professor Atos Fermin Vasques
Professor Bernabé Bitencourt Serra
Professor Decuracü-Teodorino
Manduca Carvalho
Professor Mendison Chota
Agostinho

PROJETO GRÁFICO

Design de capa
Cristian Wari'u

Diagramação
Alan Costa de Brito da Rocha

Texto em Tikuna revisado por
Osias Guedes Alberto

Rü Programa Língua Indígena Viva no Direito i deaũ

Rü programa língua Indígena Viva no Direito (LIVD) rü nagu narü ñnü na tüü na poráẽgüũ rü nhumatchi nüũ na ngetchaũãcü tũmagagü ya guama ya natucumügu taguarü naanewá maẽẽ, nanüũ tacua'gũĩca' tũmaarü poragü.

Rü nawanapuracüe i wüigu i nhaagü Advocacia Geral da União (AGU) rü namaã Ministério dos povos Indígena (MPI) rü nhumatchi Ministério da Justiça rü Segurança Pública (MJSP). Rü wüiwá na ngemagü na nhaã tamaẽpü i natucumügu Kaiowá, Kaingang, rü nhumatchi Tikuna, na nagagüwá na ngeaũca' i mugü i guũma i mugüetüwá ngemaũ, erü (IBGE) nüũ i ugu rü nhaã tamaepü i natucumügu ni rü mumẽgüũ nagagüwá i deagüũ i 2010gu.

Rü nümagü rü nüũ na cua'gü na wüitchigü i natucumügu rü yima conü ya nawa ya deagücü rü aũriãcüma rü namẽ, na ngemaãcü naũãũca' i nguẽgü rü cua'gü nagu i deaũ i poragü ya wüietchigüca' i ñũ rü nhumatchi guaneca'ĩũ na ngemaãcü nüũ ta cuagüũca' i poragü i woetama marü i ngemagüũ i tũmagagüwátama, na ngemaãgü namaã ta puracüẽũ i taguarü naanewá.

Nhema nhaã puracü i ngemaũ (LIVD) rü norü ügümareniĩ na taguarü naane nüũ na cuaũca' nanangemagüũ i muũma i natucumügu i nüũ ngemagüũ i nacümagü rü nhumatchi conü ya nawa ya deagücü rü norügüetchigütama, na ngemaacü na üũca' rü naügüũca' i wüi i natchiane i taueũtama i üeũ, na ngemaãcü guũma ya natucumügu nüũ na ngemaũca' i porá i taguarü naanewá.

Rü Instituto de Direito Global (IDGlobal) rü nia yau nhaã projeto LIVD nawá wüi cá i guane ya duẽẽgüca' i ñũwá na ngemaãcü na namaã na cuaũca', rü nanaũũca' i nhaã puracü rü tũmaca' na cagü ya natucumügu ya duãtagüarü i ñũ rü nhumatchi nguëtanüũgü i maĩyugü i ñgüũ i woetama naca'ngueũ i ngema puracü rü naetüwá marü nawá i üegüũ i ngema ngü, na nüũ na daumatügüũca'.

Rü nhaã puracü rü naü namaã i natucumügu i duãtagüarü i ñgüũmaã na meã niũca' rü ngema wüitchigü i natucumügu rü tũmamaã na puracüegü ya duãtagü ya tamaẽpü i natucumügu i nawá ngemagüe i nhaã projeto:

Rü rede de mulheres Indígenas do Estado do Amazonas – Makira E'ta, rü wüigu i Tikunagü mã na puracü; Rü Associação de Difusão Cultural de Canela – ADICUCA; rü wüigu na puracü i Kainganggü mã; Rü nhumatchi Instituto Ixiru Ete – Pai de Todos Tekoha Laranjeira Nhänderu rü wüigu namaã na puracü i Kaiowágü.

Sobre o Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD)

O Programa Língua Indígena Viva no Direito (LIVD) é uma iniciativa que visa promover o reconhecimento e a valorização das línguas indígenas no âmbito jurídico brasileiro.

A ação é promovida pela Advocacia-Geral da União (AGU), com o apoio do Ministério dos Povos Indígenas (MPI) e do Ministério da Justiça e Segurança Pública (MJSP). Dentre os seus objetivos, encontra-se traduzir a Constituição Federal para as três línguas indígenas mais faladas no país — Kaiowá, Kaingang e Tikuna — conforme o Censo de 2010 do Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE).

O programa reconhece o papel fundamental das línguas originárias na construção de uma justiça mais plural, inclusiva e democrática, possibilitando que as comunidades indígenas tenham acesso direto, em sua língua materna, ao principal instrumento normativo do Estado brasileiro.

O LIVD representa um passo significativo na construção de um Brasil que reconhece sua diversidade cultural e linguística como pilar da democracia, ao assegurar que o direito seja efetivamente acessível a todos os povos que compõem a nação.

Por meio de chamamento público, o Instituto de Direito Global (IDGlobal) foi selecionado para executar o LIVD e para essa missão reuniu organizações da sociedade civil, pesquisadores indígenas e especialistas indígenas em linguística.

A execução do projeto é fortalecida por uma atuação em rede com organizações da sociedade civil diretamente vinculadas às comunidades partici-

pantes: a Rede de Mulheres Indígenas do Estado do Amazonas — Makira E'ta, que atua junto ao povo Tikuna; a Associação de Difusão Cultural de Canela — ADICUCA, ligada ao povo Kaingang; e o Instituto Ixiru Ete - Pai De Todos - Tekoha Laranjeira Nhänderu, vinculado ao povo Kaiowá.

Na wüitchigü i natucumügü arü naanewá na ñũ

Nagagu na nüũ na ngetchaũgüũ i nhema Convenção n169 da Organização Internacional do Trabalho ná nüũ i uũ, rü naũpa nana uau i ngema puracü na nagagüwá na ngeũ i ngema tamaepü i natucumü rü tûmatanüwá naĩ rü nanawe'gü na nhuacu ta nanaügüũ rü nhumatchi na marü tana yaugüũ ya duãtagü i nhaã tamaepü i natucumügü Kaingang, Kaiowá rü nhumatchi Tikuna arü.

Rü nhaã wümatü rü nanawe' i ngema norü ügüitchipee i mugü i guũma i mugüetüwá ngemaũarü na Tûmatanüwá na ngeaũca' ya natucumügü ya nawa ngemagüe na tana yaugüũca' urüena tama ya duãtagü ya wüitchigü i natucumü arü. Rü ngeguma marü narü guutchigu i nhaã puracü rü tá wënaarü tûmatanüwá nanangegü ya yiema nawa i ngemagüe na tumamaã ya deagüũca' rü nanawe'güũca' i ngema puracü rüena na marü na tûmaaëgugüũ ya duãtagü, rü na marü na we'guũ i ngema norü wümatü urüena tama.

Rü ngemaãcü na uau i ngema puracü nana mēũca' i ngema ümatü rü nhumatchi namaã na wüiguũca' i ngema mugüwá rü ümatüũ rü nhumatchi nüũ na ngetchaũgüũ i ñnügü rü nacümagü i woetama i tûmaarü iĩgüũ ya wüitchigü natücumügü, rü nhemaãcü weguyaũũ i ngema puracü na tûmagagüwá na ngeũ i mugü i guũma i mugüetüwá ngemaũ ya tamaepü i natücumü.

Consulta Prévia e Validação

Em respeito aos princípios estabelecidos pela Convenção nº 169 da Organização Internacional do Trabalho, todas as etapas que antecederam a tradução foram realizadas mediante consulta prévia, livre e informada junto aos Povos Kaiowá, Kaingang e Tikuna.

O texto ora apresentado corresponde à primeira parte da Constituição Federal a ser validada pelas comunidades envolvidas. Ao final do processo, com a tradução integral do documento, será realizada novamente uma etapa de diálogo e apresentação da tradução, a fim de validar o conteúdo completo, assegurando que todos os termos, conceitos e interpretações estejam cultural e linguisticamente adequados.

Esse processo assegura que a tradução documento constitucional preserve, simultaneamente, a precisão jurídica indispensável e o respeito à cosmovisão, aos valores e às formas próprias de expressão de cada povo indígenas participante.

OIT ARÜ NGUTAQUE'E I NATCHIANEGÜMA'Á NAÜ'Û I NORÜ Nº 169 NACA' I MAIYUGÜ NHU'MATCHI NATUCUMÜGÜ

Rü nhema ngutaque'e naca' nhema i guüma i natchianegü arü puracü,

Genebrawa' na nangupetüee i nhema nama cua'güü i ucu'eruü i wüitchigü natchiüanegü arü puracüma cua'gü rü nhe'ma na nhemagü i nhaã ngunei i 7gu ya tawemücü ya junhogu ya taunecü ya 1989gu nhema no'rü septuagésima sexta i natchigawa;

Na ngugüü i nhema mugü i guü natchiüaneca'iiü i nhema ngutaque'ewa' nüü ya ugü'ü rü nhu'matchi'nhema nawa' nü ya ugügü'ü i maiyu'gütucumütchiga i 1957;

Nüna ta cua'ätchie i mugü marü ueguü iguü i duüügüarü ma'üca' i igüü rü marü nügümaã nawã'tagüü i natchianegü na nü'ü nangemaü i no'rü pora inaca' i no'rü onagü rü nacümagü rü cua'gü rü nhu'matchi nügümaã nawa na wã'tagüaüta rü guüama ya duã'tagü tü'ü nangemaü i torü poüruü i ngetaacünamare rü toomatchigü i mugü tü'ü i po'ü natchawa na tü'ü naoo'tchigüü ya yiema tama namaã wü'igue i ngema rü mumaeü i naane arü tawa;

Nü'ü tacua'gü nangema duã'tagüarü pora i mugüwa ngemaü rü ya metchigüü rü yima taunecü ya 1957gu ügüü rü naya tomarauitchigü tümaetüwa i gutchaü-gü ya guama ya maiyutagü rü natucumügü i guü i naane arü tawa rü ngemaca' tü'ü naucü' na nhaã ngewaca' i mugü i guäca'ma i igüü nayaugüaüca' na ngemaacü ya nguüca' i nucümaüügüü i nacüma i mugüwa ngemaü;

Rü nü'ü tanayaugü i norü anegügü i ngema na nawe'egüü i duüügü i maiyugü rü na nayaugüaü i ngema pora nangemaäcü namaã i nacua'güü i norütama i natchiane rü norü ma'ügü rü nügümaätama iyaüëgüaü i norü taewagü rü nangemagüëãü rü naporagüëãü i nawa nügü nawe'güü i norütama i nacümagü rü norü nagagü i nawa ya de'agüü rü norü ögü rü ngeta ina ma'ëgüüwa rüe'na natchianewagü rüe'na ina ngemaügüüwa i ngema maiyutagü;

Nü'ũ tacua'gü i guũma i natchianewagü rü ngema duũũgü i maiyutagü rü poraãcũma tama aicũma meã nayaugũãũ i nũna ügũũ i megũũ i guaca'tchire rü tama namaã nawũ'igu i togü i duũũgü i ngema naanewatama wũ'iwa namaã namaẽũ rü ngema norü mugü rü nacũmagü rü norü megũũ i poragü rü toomatchigü nacũmawagü poraãcũma nagu nidaucũraũgü rü ngemaca' rü ni'ĩ turatchigü i norü natucumũarü ma'ũ i ngema maiyugü;

Nũna ta cua'atchigü rü nü'icawa i ngema duũ'ũgü i maiyugü rüe'na natucumũgü ya guũragũũ icua'gũwa rü nanhuãcũ na naane na idaugũũwa rü guũewa rü cua'atchiwa rü marü poraãcũma namaã nangüẽtaegü i naane arü mewa i guũma i natchiãnegüca';

Rü ngema guũma i mugü wipe'ewaama ngemagũũ rü wũ'igu ni'ĩ naügũãũ i guũ i natchianegüca' i nhaã mugü rü ngemagü ni'ĩ i natchianetucumü i naca' i puracũeũ i toetchiga rü onatchiga rü nhu'matchi natchianetucumü i naca' i oegaẽgũũ i ngu'tchiga rü cua'gũtchiga rü ma'ũgũtchiga rü nhu'matchi me'ẽtchigawa puracũeũtucumü rü nhu'matchi maiyugũtchigaca' i guũma i natchianegü i americaarü naanewa ngemaũgũũ rü wũ'itichigü nanaü ngema cua'maã naetũwa nanaügü i mugü na ngemaãcũ naporaũca' i nhaã mugü tũmaca' ya maiyutagü wũ'itichigü rü nhu'matchi guũma i natchianewagü;

Nawena na marü yade'agũũ natchigagü i nhaã mugü rü ngeguma rü nanaügü i wenaarü nanawe'atchigüẽẽ i tũmaca' marü ngemaũ i natchipe'e i mugü naca' i duũũgü i norü yoragũtchi nhu'matchi natucumũgü i iragũũ ya 1957gu ya tauncũgu marü ügũũ i mugü n.º 107 rü ngema norü ägũmücü i tchootchiĩ i ngema mugüwa naca' nhaã ngutaque'e rü nhu'matchi

Nawena na marü nawe'atchigüẽãũ i ngema inü nawe'etchi nangema wũ'i i we'atchi ngeta guũma natchiane i ngemagũwa na ngemaãcũ wenaarü natchiga ya de'agũũca' i popera i natchiga i de'ã duũũgü i maiyugü iĩgũũ rü natucumũgü ngema marü ümatũũ ya 1957gu rü ngemaca' nanayaugü i nhaã ngutaque'e naca' iĩ'ũ i norü 27 acu rü nanaüegagü i nhaãcũ ngutaque'e natchiga i duũũgü i maiyugü rü natumugũarü ya tauncü ya 1989gu;

NORÜ WÜ'ITCHIPANE – NÜGÜ I GUËCA'MA IIÛ

NAËCU'Ë I 1°

1. Nhaã mugü i wü'iwa nügümaã name'ëgüü rü naca' ni'ï:

a) naca' i duũügü i âtucumugüü i ngeta i natchiane marü nügümaãtama inacua'güü rü norü ma'ügü rü nacümagü nü'ü iya tomaãtchiü nü'ü ngema ngemata ma'ëü i duũügü rü nü'ü ngemagüü i mugü marü ümatüü i guüca'mawa rüe'na ngaã-gumare i norü mugüwa i ngemaü naca' i norü nacümagü rü nucümaãgüü ipo'üü rüe'na naca'ricatama naümatügüü i ngema megüü;

b) duũügü i maiyugü i ngema natchianewa marü nügümaã-tama cua'güüwa ma'ëü rü aicü mama maiyugü iügüü rü nataagü ngema nüira nawa ma'ëü i naane rü ngeguma nawa nangugü i tomagü rü naüpatama naügüãgu ya yaunegu rü ngematama ma'ëü rüe'na marü natanüwatama nama'ë i tomagü notürü ngema rü tama túna nanayau na maiyutiü erü nagu itama'ü i tumaarü nacümagü i tumaütchiarütama iügüü rüe'na marüta tama nangemaütchi i guüma i tûmacüma notürü maiyugütama tiügüü.

2. Rü tügümaã tacua'ü rü tügü tiügüüwa ni'ï na maiyugü rü nge-mata ni'ï nayaugüü i ãë'gacügü na wü'ï natucümü tiügüü rü ngemagüca' ta ni'ï i nhaã mugü naügüãü.

3. Rü nhaã duũütucümü nhaü ide'a nua nhaã mugüwa ematüü i ngutaque'ewa rü taucürüwata tomarauãcü nü'ü tacua'gü erü naaücüma naca' i ngemaü i marü toi mugüwa rü natucümü yauü nü'ü niutchaü na nügümaricatama marü nacua'güü nhaütchiga ni'ï notürü nhaãwa i mugüwa rü tootchiacü ta arü nü'ü tacua'gü.

NAĀCU'Ē I 2°

1. Rū aē'gacügü nawenaa nayaugüaũ rū naüaũta rū ye'erawa nangeaũ namaã i duũũgü ngema nawegüũ wü'i puracü naügüũ rū meã wügüũ i ümatüũwa namaã i toomatchigü i aē'gacügütucumü nangemaãcü inapoũgüãũca' i maiyugüarü poragü i marü ümatüũ na ngemaãcü ya nguutchiĩca' norü megüũ i guũwama nūna ügüũ i mugü i ümatüũwa.

2. Ngema puracügü inaügüũ nawe'e namugügu yaũũ:

a) rū aē'gacügü i natchianema'ã cua'güũ nawe'e na maiyugü na tanaãgüãũ i guũma i megüũ i mugüwa ümatüũ i natchianegüarü nangemaãcü na wü'igumareũ nawa ma'ũgü ime'êê;

b) nawe'ũ na naetüwa napuracüeũ nangemaãcü ya nguutchiĩca' aicumawa i mugü rū díẽru naü nanaüaũca' i ngut-chiga rū ügütaetchiga puracügütchiga rū cua'gütchigaca' rū taucürüwa'ta rū aē'gacügü rū naetüwa nagagü i maiyugüarü nacümawagü i nagu inama'ẽũ;

c) rū aē'gacügü nawe'e na rū nü'ũ na narü ngüêëgüũ ta'acü ina naweũwa i maiyugü na ngemaãcü wü'i ya guêêãũ i nge-arü ngemaũãgü i maiyugü nawa' nagagu i norima natanüwa ngugüũ tchu'eũ rū toomatchigü natucumügütanüwa i natchianearü tawa ma'ẽũ nūma na nawe'eãcü rū taucürüwata togümare i duũũgü i tama nama'ã wü'igu i ngema.

NAĀCU'Ē I 3°

1. Rū maiyugü arü duũũgü rū natucumügü nawe'ena me'ãmata ta nü'ũ nangemagüũ i guũma i mugü i nguũ i duũũgüca' i guũma i naanearü tawa nagu inama'ẽũ nü'ũ na ngemaũta rū tautama ya toyepe'egüũ rū baita ta'acü i gutchaũgü nape'ewa na ngemagüẽũ baita nü'ũ inaüütchigüũ nawa ngema mugü nü'ũ i po'ũgüũ. Rū mugü i nhaã ngutaque'ewa i nguutchiũ rū

naca' ta ni'igü baita nawa tü'ũ inaüütchiü ya yatüe rü ngee natanüwa ngema maiyugü.

2. Rü natautama ya wü'i ãê'gacü i natchianema i cua'cu na tü'ũ naãñegü rü namuñeü ya maiyugü naca' ngema tü'ũ ngemañ i mugüwa rü ye'erañcü naetüwa i ngema mugü i nhaã nua nawa ngemagüü i poperawa.

NAÄCU'Ë I 4°

1. Rü ãê'gacü i natchianema i cua'gü rü nawe'ena naüãñ i mugü naca'ricatama i igüü i maiyugü na ngemañcü namañ mugü inapoñgüñca' i norü duüñgü norü ngemañgü rü norü me'ñgü rü norü nacümagü rü norü naane nawa namañcü ngema duüñgü i maiyugü i igüü.

2. Rü ngema mugü naügüñ i tümaetüwa ya maiyutagü rü taucürüwata norü ngutchañcümare i ãê'gacügü notürü maiyutagüarü ngutchañ yanguñcü rü naümatüñ nawa i ngema mugü.

3. Rü taucürüwata narü ta'u i tümaarü pora ya maiyutagü i mugü marü nucüma ngemagüñwa nagagu i nhaã ngewacañü i mugü rüe'na naca'tatama tü'ũ nanaügütchañ i nhaã ngewacañü i mugü tümaca'ricatama ümatüñ.

NAÄCU'Ë I 5°

Na yaücutchiü i mugü nhaã ta'ü i ngutaque'earü:

a) rü nawe'na nü'ũ nacua'eñ rü inapoñgüñcü i megüñ i nacümagü rü duñarü nacümagü i nagu inama'ñcü rü nacümagü nagu yaogüñcü rü norü üünetchigagü i guñma i ngema duüñgü nua cua'ñegagüñ rü nhu'matchi nawe'na nü'ũ nacua'eñ aicumañcümaütchima i norü ngutchañgü ngema ãê'gacügü rü ngema natucumüarü rüe'na wü'itichigü i maiyugüarü;

b) rü nawe'ena i ãê'gacügü i natchianemaã i cua'güü nü'ü nangetchaügüü i gu'üma norü nacümagü i megüü rü norü nhuäcü nügümaã nacua'eü i norü ianewatchigüwa ngema maiyugü;

c) rü ãê'gacügü i natchianemaã cua'güü nawe'e na naügüãü i mugü wü'igu i maiyugümaã natchiga i ngewacaügüü i gutchagüarü iraätchiruü i üpetüü i ianewagü nangemaäcü naetüwa na puracüeüca' i ngewacaügüü i ma'ütchiga rü puracütchiga i nügütanüwa.

NAÄCU'Ë I 6°

1. Rü nanaügüãüca' i mugü i ngutaque'ewa naügüü rü ãê'gacügü i natchianewa ngemagüü nawe'e na naügüãü:

a) rü na maiyugüna nacagü'ü rü naügüãü i ngemaã nacümaäcü i naca'tama ina üütchigüü rüe'na wü'i norü ãê'gacüna i norü natucumümaã icua'ü rü ngeguma wü'itchigü i mugü naetüwa naügütchaügu i naca'tama iütchigüü rüe'na nhuäcü yaiüca' i natchiane rüe'na ngema ta'acü arü tchieü rüe'na me'ü i puracü natanüwa naügütchaügu i ãê'gacügü i natchianemaã i cua'eü;

b) rü nüna nacagüü i ngema duüügü inawe'egüü rü tauemaã nü'ü tchiaäcäcü namaã rüe'na iaäcü rü norü ngutchaüäcü ngema duüügü rü nawü'igumareü i norü inüwa na nagemagüü wü'iwa namaã i ngema ãê'gacügü nü'ü i ugütchaüü namaã i ngema maiyugü;

c) rü ãê'gacügü nawe'ena nü'ü narü ngüëü nawa norü megüüma rüe'na norü puracütanümaã i cua' nü'ü ngemagüü rüe'na diërumaã i maiyugüarü natucumü i äpaneü na ngemaäcü nügümaätama nacua'eüca' i norü ianewa.

2. Rü ngema nüna naca'ü i maiyugü wü'i ngemaüca' rü nua ümatüäcü nhaã mugüwa nawena me'ü inümaã ni'ï nau'ü rü baita nhu'ëcü rüe'na marü memareäcü i poperawa rü maiyu-

gücümaãcü i ngemaũãcü na ngemaãcü wü'íwa nangeetchiũca' i inüwa rü ngemaãcü wü'igu nü'ũ yanguũca' ngema inüwa ngemaũ wü'iguũ naca' ngema nanawe'güũ i mugüwa nagu yadeaũ.

NAÁCU'Ë I 7º

1. Duũũgü nü'ũ ngutchaũũ nawe'ena nü'ũ namgemaũ norü pora na ta'acü yaĩũ ngema nanawe'ũ norü ngutchaũ na nhuacü nügü ya gagütchaũũ i norü ianegüwa rü no'rü ma'ũwa norü waimüwa na nhuacü namaã nacua'eũ rü nümagütama natope'eãũ i norü taetchiga rü norü natucumütchiga norü nacümatchiga ngema duũũgü rü nawe'e na ngemata na ngemagüũ na nhuacüta yaĩũ i ngema puracü rü nayaugüarü i diêrugü rü norü natanügü ngema wü'igu ãẽ'gacümaã i natchianemaã cua'gü naügüũ rü norü tawa rüe'na norü natchianewarica rü ngürüãtchi naguta aũrima nadau i norü ma'ũgü i norü natchiga ngema puracü üegüũ norü natucumüca'.

2. Rü nawe'ena aicumamata name'ẽãũ i norü ma'ũgü rü norü puracügü rü norü naüne arü me'ëgü rü norü nguetchigagü rü aicumama wipe'ewa nauũ i ãẽ'gacüarü oe'gaëwa rü aicumaütchita nayaügüãũ ngema ngueëgü i ãẽ'gacü nüna uutchigüũ rüe'na natanü ngema naca' norü naanewa napuracüeũ rü naca'ütchita yaĩgüũ ngema norü natchianewagü rü ngemaãcü name'ëtchigüũ rü ni'ĩ ngema puracü nawa ügüãũ i maiyugü.

3. Rü ãẽ'gacügü i natchianemaã cua'gü rü ngema ta'acü naütchaũgüũ i maiyugütchianewa nawe'ena naca'irü nangüẽũ meama norü me rü norü gutcha ngema puracü natchicawa naügütchaũgü. Rü rüe'na tautama nü'ũ natchiëãa i norü ma'ũgü rü norü õgü rü norü naanegü rü no'rü nacümagü rü no'rü nainecügü ngeta inaügütchaũũwa i puracü i ãẽ'gacügüwa ne'ũũ wootchi name rüe'na tama ngema norü aicüma i ngu'wa inayautchigüũ rü ngemaetüwa ta ni'ĩ naügüãũ rüe'na tama ngema puracü rü ngema tama ngemaãcü naüguãgü rü namaãta na gutchinügu i mugü naca' i ümatüũ i maiyugü i natchianewa ngemagüũ.

4. Rū ãĕ'gacü i natchianemaã cua'cü nawe'ena wü'iguta nü-gümaã napuracüēü i maiyugü nangemaãcü wü'igu inapo'ügüãü-ca' rü nünaa nadaugüũca' i norü natchiane rü norü nainecüarü ta i ngeta inama'ēüwa.

NAÄCU'Ē I 8°

1. Rū naya ücuũca' rü naümatügüã'gu i mugü natchianearü naca' i duuũügü i maiyugü nawe'ena nayangegüãüta i norü nacümagüãcü i maiyugü rü norü nügümatama marü nagu inama'ēüãcü inaügüãü i norü ma'ügütchiga i tama ümatüüwa ngemagüü rü nanhuacü nügümaã nacia'eü i norü natchienegüwa rü ngemaã-cüta ni'ĩ naca' nawümatügüãü i norü mugü i natchianearü tawa.

2. Rū ngema duũügü i maiyugü nawe'e na nü'ũ nangemaũ i pora nama'ēãü i nacümagü i norü natchianecümagü notürü wai tautama namaã na gutchinü i mugü rü tama'ēü i guü i duũügüarü ma'ũca' iüü i baita ngema mugü i guü natchianewa duã'taarü ma'ũ ipo'ũü i marü guüwama nü'ũ nacia'eü nanangema. Rū ngürüãtchi nangupetügu i ngutchaũüťchiü naetüwa ngema nacümagü i maiyugü nawe'ena nangemaũ i norü we'ãtchiēü nagu nadawenüacü i mugü rü tama'eü nü'ũ i maiyucümagü i ngutchaũgüü rü ma'ũ tchieēü i natanüwa.

3. Rū nhaã mugü i norü wü'i deatchimaũwa ngemaũ i norü lwa rü nhu'matchi norü taretchimaũwa ngemaũ i 2 wa ümatügü i nhaã natchipe'egagu i mugü rü taucürüwata naya toyepe'e i wü'i maiyu arü duũü rü guüma i mugü i guãca' iĩü ngema natchiane naca'ta ni'ĩ rü ngematama ni'ĩ ta i norü ngüĕĕ nauaũ mugüwa ümatüü.

NAÄCU'Ē I 9°

1. Rū na ya we'gueĕťchigüü i mugüema i maiyugüarü nacümagü nanhuacü tü'ũ napocuü ya gutchinüe i natanügüwa

rü nhu'matchi natchianewa marü ngemaũ rü namaã ta i mugü guũma duã'taca' arü ma'ũca' naümatügüũ i natchianearü tawa nawe'e na guũma i ãẽ'gacügü rü duũũgü ya nguẽẽãũ nawa ngema pocutchiga.

2. Rü ãẽ'gacügü i mugü arü ngüërumaã cua'güũ rü nawe'e na nü'ũ nacua'güũ rü nayaugüãũ rü ngeguma marü nacümaawaãcü name'ẽãgu i gutchaũ nügütanüwa naügüũ rü ngürüãtchi maeta-tchiga rü ngïta'atchiga rü toomagü i gutchaũgü i nügücümaãcü name'ëgüũ i norü ianegüwa.

NAÄCU'Ë I 10

1. Rü ngeguma wü'i maiyu napogugu i tomagüarü mugücümaãcü rü ngema ãẽ'gacü i mugumaã cua'ũ rü taucürüwata nü'ũ narü ngüma i ngema maiyugücüma na nhuacüta napo'cuãũ ngema duũũ. Rü taucürüwata na nawü'iguëmare norü pocutchigüwa.

2. Rü ãẽ'gacü i mugümaã i cua'ũ nawe'ena ya tomaatchiraũũ i norü pocu rü taucürüwata nanapocu i nagu wü'i i ucapü' rü wã'taũ.

NAÄCU'Ë I 11

Rü mugü rü nanatchu'u na ngeürüũmare i puracü rü ätanü rüe'na nge-tanüũ nawa poraãcü nü'ũ nü'ũ iueũ i maiyugü tauetcha ngema marü mugüwa ümatüũ nanaüãũ tama norü ngutchaũãcü nhama tchurawawa muãcü nau'üruũ.

NAÄCU'Ë I 12

Rü maiyugü i duũũgü nawe'ena nü'ũ nangemaũ norü poũruü i mugüwa ümatüũ rü norü we'ätchiëruũ nawa norü äpaneũ i poperawa i natucumü natchawa ngema norü mugügu i daucüraũgü. Nawa i ngema nawe'e ina meãma nü'ũ nacua'ũ na ta'acüthiga yaũũ i ngema rü nü'ũ nangemaũ i norü nagawa

namaã nü'ũ iu'ũ i natchiga ngema mugütchiga naetüwa i ngemaũ rüe'na too-matchigü nacüma i megüũ nameã inangu'utchiũca' i norü po'ütchiga.

NORÜ TARETCHIPANÜ – WA'IMÜTCHIGA

NAÄCU'Ë I 13

1. Rü naya nguutchiũca' nhaã mugü i ngutaque'ewa naügüũ rü ãẽ'gacügü i natchianemaã i cua'egücü nawe'e na aicümama me nüna naãũ na nhuãcü na ngema maiyugü nü'ũ nadaugüũ i norü inüwa ngema wa'imü rü norü naanearü ücuanegü i u'ũ rü nhua-cu nü'ũ nadaugüũ ngema norü wa'imü nawa nama'ẽũ rü tama togü i duũũgü i tama maiyugü i ïgüũmaã na wü'iguũ norü inüwa naca' i norü wa'imü nawa nama'ẽũ.

2. Rü ngeguma i wa'imü nhaũgu i de'agüũ rü ngema artigu 15 rü 16 natchigagu ide'agu ngema nü'ũ niutchaũ wü'i natchiga i tauma rü guũma i norü ta arü naane nawa namaẽũ i maiyu'gü rü no'rü ngemaũ nawa ügüũ tomaraũũ i nacümaãcütchigü.

NAÄCU'Ë I 14

1. Rü ãẽ'gacügü i natchianemaã cua'güũ nawe'ena maiyugüũ nü'ũ yaugüãũ na norü yaĩũ i norü naane rü nüna naãũ i nucümacürüwa nawa nama'ẽũ. Rü naetüwa i ngema naanegü wootchire' tama nagu naätchigüũ ngo'üwa notürü nagu na fene'gü rü nawa ta'acü norü ma'üggüruũ nawa naya yaugüũ. Rü naca' ta ngema duũũgü rü ianeütchimareũ rü taguma meã atchigüũ rü ngema rü üanegütchigumare i nü'icaraũ i natchicagü.

2. Rü ãẽ'gacügü nawe'ena nayaugüãũ i wü'i mugü naca'tama nagu iuũ i norü naanetchiga ngema nucümacürüwa nagu naätchiũgüũ rü nangemaãcü nü'ũ na ngemaũca' i ruũ ya nguũca' i mugüwa na norü nayaĩũ i naane ngema nawa nama'ũũ.

3. Rū ãĕ'gacü nawe'ena naüaũ wü'i nactüma i we'guũ i mugü-tanüwa ngemaũãcü i no'rü natchiane arü tawa na nhuacüta nawe'ãt-chiĕãũ i gutchaũgü i no'rü naane nü'ũ ngemagüũ rü nhuãcüta nü'ũ ina wü'iguũ nüũ ngema duũũgü i maiyutagü i nawe'egüũ.

NAÄCU'Ë I 15

1. Rü ngema miyugüarü naane rü nü'ũ nangema i norü tchu'u rü napo'üruũã' rü aicümaũtchita nüna nanadaugü. Rü ngema no'rü po'üru'ũ rü nagu nadau nangema duũũgü i no'rü naanewa ngemagüũ rü ta nü'ũ nadaugüũ i no'rü ngemaũgü rü namaã inacua'güũ na nhuacü iyaüeguãũ rü namaã na nguũgüũ i ngema wa'imüwa ngemagüũ i nua naüegaũ.

2. Rü ngeguma nüna naugu i ngema ngemaũgü i maiyugüarü naanewa ngemagüũ i megüũ i ta'cügu ta i nawa iüũ rü nhu'matchi ãĕ'gacügü ya ta'acüarü naanewa na ngemagüũta rü yima ãĕ'gacüta nawe'e na mugü naca' ü'ũ rü maiyugü-na naca'ũ rüe'na name rüe'na nü'ũ natchiĕe naüpa na ngema ãĕ'gacügü nü'ũ nawa nü'ũ napuracüĕũ rüe'na nade'agü i ngema wa'imüwa ngemagüũ i mineriugü. Rü ngema maiyugü nü'ũ ngutchaũgüũ na naetüwa napuracüĕũ i no'rü wa'imü nawe'ena nayaugüãũta i nü'ũ naügüũ i diĕru i natanü ngema nawa napuracüĕũ wü'igu i togümaã rü ngeguma ta'cü arü tchieũ nawa üpetügu i namaã i maiyugü nawe'e na nayautanügüãũ rü na wü'igumareũ norü ütanüwa naca' ngeguma ta'cü arü gutchaũ nawa üpetügu i puracu.

NAÄCU'Ë I 16

1. Rü nhaã mugü naca' i uutchiũwa ngemaũwa rü wi-pe'ewaama i nua i ngemaũwa i ümatüũ rü ngema duũũgü i nawe'egüũ na nawa napuracüĕũ i norü naane rü taucürüwata rü nimugatchitanü nawa ngema norü naane marü nucüma-cürüwa nawa nangemagüũ.

2. Rū ngeguma nangupetüütchigü na tacüca' nangupetüü i wü'i i maiyutucumü i naya mugatchitanüü rü ngema no'rü wenaarü naätchiīgüü nagu i tomare i natchica naweü na no'rü ngutchaümaä yaïü rü nü'ü nacua'güü na tacüca' ya īgüü ya mugatchitanüü. Rū ngeguma tama ngemaäcü yaīgü ngema no'rü mugatchitanü nūma nawe'iacü yaïü rü äë'gacü ya na-aenemaä cua'cü naümatüä'gurica tama i mugüwa natchiga i norü mugatchitanü tana nangupetüü rüe'na duüügüna nacagü naca' i ngema umümareü i natchianewa naca' naya igatchitanüü ngema natchicawa rü naetüwa nawe'ena nangemaü i no'rü napü'eru natanüwa ngema äë'gacügü ngeta inawe'ätchigüëüwa i ngema mugatchitchiga.

3. Rū guüguma ngeguma nanguüpu'agu rü ngema duüügü i igatchitanüü i natchicawa rü nüü nangema ipora nawoeguü nucümaüü i natchicaca' rü ngeguma marü ya gu'gu i natchica ni'ï ya mugatchitanüü nori ngema natchicawa.

4. Rū ngeguma norü woegu tama nanguüpuagu rü tama ngeguma wü'igu nawe'ätchiëgüäcü na ngupetü'gu rüe'na nata'uguma i we'ätchierüü i taigurigu naügüü natchiga nanhuacü taüguäü i nacüma i nawena i ngema naane nūna naīgüü naca' i wü'i ngemaü i norü mugü i ematüüwa rü ngema rü naümatüü i ngema waimü nü'ü nangemaü namaä naücuü i ngemaügü nori rüütama yaïü nucüma nūna ya mugatchitanüü tama yaïü rü ngema tauguma i ngema nawa namaäta nama'ëü i naane nawe'ena nayautanügüäü i diëruwa rüe'na ngemaügümaä naätanüü rü ngema rü namaä ma'ëüca' ni'ï meä rü norüütchirüü ingema me'ügü.

5. Nawe'ena meäütchimata tü'ü naütanüäü ya yiema duä'tagü ya tüü ya mugatchitanüe rü tü'ü tomare i natchicagu tü'ü naütchi'cagüe naca' i ngeürüümare gutchaü tūmamaä ngupe-tügüe rüe'na ta'cügu türü taüe'gu nagagu natüü ya mugatchitanüü ya maiyutagü.

NAÁCU'Ē I 17

1. Na nawe'guñácü i ngema duñ'ügü i naca' íyañgü'ũ na nawa naüeñca' i ngema wüitchigü nanawa'e na meama nü'ũ i cua'ũ.

2. Duñ'ügü i naca' yaññ nanawa'e na guñguma nüna ica'ũ na nü'ũ i cua'äücü na nüna i ca'ũ i naane na ngemaácü nawa naüeññ i no'rü mugüwa i to i natchi'cawa urüe'na ianewa.

3. Nawae' na naca i dauñ i nacüma na ínapo'üñ na tomare i duñ'ügü i tama ngema natücumüwa ngemañ na nütchama nayauañca' i ngema nacümagü i na tama nü'ũ ta cua'ũ i mugüwa ümatü'ũ, tümagü ya yiema natücumü na tama tüna nayauañca' i tüma arü naane i tümaarü iññ.

NAÁCU'Ē I 18

Mugü i naca' ta iññ nanawae' naügüa'ũ naca' i ngema iücümareñ ngema tama ínaca'ácü tüna ya yiema duñ'ëgü tûmaca' íyañcë rü aë'gacügü nawae'ũ i naca' na daugüñ na ínapo'üañca' i ngema tchicë ya ngegumaraüñ.

NAÁCU'Ē I 19

Ngema naanegüma'ã puracüñ i natchiaanegüwa tüna naaññ ya duñ'ëgü ya tûmaca' íyañ'cë i wüi'guñ nhama togürüütama nawa i ngema nacümagü:

a) tüna naaññ i to i naane ya yiema duñ'ëgü ngeguma tüma arü naane tama tüna nañgu namea i ta ma'cëñ rü meá i tayaeññ rü ngema tûgü nangema timueñca' nawa i ngema natchica i nawa tü'ũ namugüñ;

b) tüna naaññi nanhuacü ye'erawa tûgü tagagüñ nange-maácü na tapuracüeññ nawa í ngema tüma arü naane e tûmagü arü tama iü.

NATCHIPE'E ARŪ TAMAE'PŪ NA PURACŪCA' TŪNA CUCA'Ū NAWA TANGEMAŪCA' I ATANŪ'Ū

NAĀCU'Ē I 20

1. Aē'gacūgū nayaugūā, i guŭma i mugū natchianegū rŭ wū'igu naca' ya yiema duŭ'ēgū ya tŭmaca' íyaĩē. Nacūmagū na nge-maācū tŭna naāŭca' meaācū ya puracūtanūē yiema duŭ'ēgū ngema natūcumūwa ngemagūe' ngema tapuracūŭca' na puracū tŭna naā'ŭ, ngeguma tama aicūma tŭna nadau'gu i ngema mugū i guŭma puracūtanū'ŭ arūwa.

2. Rŭ ā'ēgacūgū rŭ nayau'gūāŭ i nacūma na tŭna nadauŭca' na ngemaācū tama tŭna tchiegaŭca' yiema puracūtanūē ya ngema natūcumū tŭmaca' íyaĩ'ē rŭ togū i puracūtanūŭ, nawa i ngema nua nū'ŭ yau'ŭ:

a) ngema puracū i ātanū'ŭwa na tiūcuŭ, rŭe'na ngema puracū i naca' tangu'ŭwa na ngemaācū nawa yeerawa tiūtchigūŭ', puracū i nawa tangemaŭ;

b) ngema natanū rŭ tūmaarū puracū taū'ŭgu ta ni'ŭ yau'ŭ;

c) rŭ tŭna nadau'ŭ na tū'ŭ nangūēē'ŭca' nawa i tumaarū me (ma'ŭ) rŭ nhuācū ítamaŭŭ rŭ tū'ŭ ípo'ŭ'ŭ na tama ngema tida'weŭca' guŭma i ngūē'ēgū nawa i tū'ŭ nangūē'ēŭ ye'eraā-cū i nawa i tūmaarū puracū, rŭ na tū'ŭ naŭpataŭ;

d) naāŭ i pora na ātucumuŭwa tiūcu'ŭ rŭ tama tŭna yanuŭāŭ na nawa tangemaŭ i ngeŭrŭŭ i natūcumū i we'guŭ rŭe'na tauŭegaŭ namaā i puracū tŭna ā'ŭ rŭ natūcumū i puracūtanū'ŭgūmaā i cua'ŭ.

3. Ngema nacūmagū i yauŭ tŭna naāŭ i ngema tūmaarū meca' ricatama':

a) yiema puracütanü'ũ nawa ügüe yiema tümaca' íyaĩẽ, ya duũ'ëgü. Nhu'matchi puracütanü'ũ i paãtchimare wü' i puracü üe, rüe'na to i natchicawa neũẽ, rüe'na yiema nanewa puracüe, rue'na to i puracü i yaue. Rü yiema puracütanüũ ya puracü yaue paãtchicamare, na tü'ũ na nge-maũca' i tüma arü porawa i ngema mugü, tü'ũ nangemaũ i wü'itchigü puracü nhama guũma i puracü ta nü'ũ ngema na nawü'iguũ, rü meama tü'ũ nü'ũ nacua'ẽũ i tüma arü pora rü mugü na nhuãcü naca'cu dauũ;

b) rü Puracütanüũ i ngema duũ'ũgü, tama name na puracü i norü me'ca aũcumaũwa (ma'ũ) napuracüũ. Tauacüma puracü i dawe nawa nüna üeũwa na puracü rü tama ya dawed'ũ;

c) puracütanü'ũ i ngema duũ'ũgü, tama name nangupetü'üt-chiĩ i norü puracü rüe'na tama nagu cunapocuũ rü tautama no'rü ngetanüca' ngema napuracüũ;

d) puracütanü'ũ i ngema duũ'ũgü, nü'ũ nange'maũ i wü'iguũ i puracügü naca' i ngeũ rü yatü'ũ rü nü'ũ nangemaũ i namaã i cua'ũ nawa nhuguacü tü'ũ yaũ'ãẽũ tchieẽca'.

4. Namaã i cua'güũ nanawa'e na nüna naã'ũ nawa i nanaü'ũ i puracügü i naãtanüũ ngema ngeta ínangemaũwa i ngema puracütanü'ũ i ngema duũ'ũ'ũ i naca' íyaĩũ, guũma i nhaã mugü i ã'ëgacügü arüwa ngemaũ.

NGEMAÜGÜ ARÜ ÜGÜTCHIGA I IANEARÜ NAPECÜMAWA

NAÄCU'Ë I 21

Rü Ngema natanü'ũgü i natücümügü i duũ'ũgü aicumama naca' íyaĩũ nanawa'e i natchi'ca nanangueũ naca' i cua'gü i wü'igumareũ rü tümacata ya togegü ya duũ'ëgü.

NAÁCU'Ē I 22

1. Rū ngema nacūmagū nagu na'ĩ'ũ ta nanawae na guāmata nawa ngemagū'ũ yiema natūcumū tūma arū memaã nawaegūe nanawa tangemagū'ũ i ngu'gū i guĩraũũ i cua'gū mea nawa nū'ũ cucua'ũ na guĩma mea ũĩca'.

2. Rū ngeguma ngema ũmatūgū'ũ i ngema'ũ tūmatanūwa ya duũ'ēgū tama tū'ũ namegu rū tama namaã tataāegu ya duũ'ēgū arū inūmaã na wū'igugu, rū ngema aē'gacūgū rū tū'ũ nanatautchaēē, nanawa tangemagū'ũ yiema natūcumūgū, na na'ca' ta ngue'ũ i ngema to' i ngugū ngema tūma tanawaegū'ũ.

3. Rū ngema aē'gacū ũgūũ i nguetchiga i maiyugūca' nawe'ena nagu tanadauũ i guĩma ngema ũmatū'ũ i meã megū'ũ i ngu'gū nanawa'e na tūmacūmagūācū ya ũ'ũ, yiema natūcumūgū nawaegūe. Ngeũrūũmare i ngu'gū nanawa'e naya ngu'ũ ngema natūcumūgū i nawaegū'ũ arū ngüēēmaã, rū nanawae naca' ya daugū'ũ rū naca' inacagū'ũ na nhuācū ta nangupetū'ũ ngema ũmatūgūũ. Gu'ũgutama tanayau yiema natūcumūgū na meã namaã ta cuagū'ũ na ngemaācū meã inanguũtchiũca' nhema ũmatūgū'ũ i puracū, na ngemaācū nūgūmaã we'wa nangegūāũca'.

NAÁCU'Ē I 23

1. Rū aē'gacū nawe'ena me nūnanaãũ i ngema maiyutagūarū puracūgū i ianewagū inaüēũ norū nhuacu nanatogūũ rū nhuacū nanabuetagūũ rū na nhuacū nanafenegūũ rüe'na powaegūũ rū nawūcagūũ rū ngemaũgū nayaugūũ i nainecūwa. Rū ngema rū ianewa wū'igu nawa napuracūēũ rū aē'gacūgū nawena naetūwa poraācū nū'ũ nawa narū ngegūũ ngema maiyugū rū ngemaācū ye'eraācū naporaãũca' i nacūmagūma nagu inama'ēũ i wū'itchigū i natūcumūgū.

2. Rū ngeguma maiyugū naca' inacagūgu i norū ngueēruũ i nū'ũ ca'ũ na nhuacū nauãũ i ngema puracū rū aē'gacū ya natchianearū

nawe'ena nü'ũ nangaũgaũ ngema norü cagü rü norü ngutchaũgü i ngema maiyugü. Rü ngemaãcü na poraũca' i norü ma'ũgü rü yauũca' meãma ngema nagu inama'egüũ i norü naanetchigüwa.

NORÜ WÜ'IME'PÜ TCHIPANE – NORÜ NGIRUÜ I NATUCUMÜGÜ RÜ NHU'MATCHI MA'ÛARÜ

NAÁCU'Ë I 24

Rü ngema norü nge'etchiga i poragüwa i maiyugü nawena meãtchigü natanüwa nangugüũ ngema i nawe'egüũ na nanguetchaũũ rü nayaume'tanügüũ rü taucürüwata nü'ũ naoo'güũ ngeguma naca' nadaugügu i norü yau-me'tanü ngeguma marü na yaegu i maiyutagü.

NAÁCU'Ë I 25

1. Rü ãẽ'gacü ya natchianemaã cua'cü nawe'ena maiyugüme'e nauaũ i nhuacü ta nügünatama nadaugüũ nawa norü me'etchiga rü nü'ũ nangemaãũ na nügümaãtama nacula'güũ rü nügü na nadaugüũ i norü naünewa rü norü naãẽgüwa.

2. Rü ngema puracü naca' i naünearü me'etchiga nawe'ena meama na nü'ũ rü norü ügü wü'itchigü ianegüwa nangemaũ ngema me'egüũruũ . rü ngema puracü nagu nadau i ma'ũgü nawe'ena meãtama na nü'ũ na nhuacüta naügüãũ rü wü'igu namaã nacula'eũ namaãgüta ngema maiyugü rü ngema rü yaücu i natchiga na ta'cügu inama'ẽũ i ngemaũgüwa norü naanetchiga rü norü nacümagüitchiga rü norü natucumügüitchiga na nhuacü inaügüãũ rü ngema no'rü nacüma na nhuacu naügüãũ nügüna nadaugüũ nacümaãcü rü nhuacü nügü nau'ũgüũ namaã i norü ü'ũgü i nacümacürüwa nagu inama'ẽũ i maiyutagü.

3. Rü ngema natucumü nüna daugüũ i ma'ũgü nawe'ena wip'e'ewa nauẽãũ i nanangüẽãũ i duũũgü i ngemata nüna daugüũ i

wü'itchigü ianewa i da'wegü rü naügüta na tümamaã nü'ũ yau'ũ natchiga na nhuacü tügüna tadauũ natchigawa i nawegu rü naetüwa rü namaã taãmücüũ i nawa tiũũ i toomatchigü naetüwata puracüeũ i da'wetchiga i natchianegüwa.

4. Rü ngema dauruügü i dawe'arü nawe'naa nügümaã naãmü-cügüũ i toomatchigü i natucumümaã i natchianewa marü nge-magüũ ngemagü ni'ĩ i ngüëtaegüruũ rü ta'emaã cua'güũ rü nacümatchiga i po'ügüũmaã naãmücüũ ngema natchiane marü ngemagüũ na inapuracüeũ naetüwa i me'ügü.

WÜMEPÜ ARÜ WÜITCHIPANE – NGUËTCHIGA NHUMATCHI NHUACÜ NÜGÜMAÃ YA DEAGÜÜ

NAÁCU'Ë I 26

Ngema ngugüru'ũ nanawa'egü ta nü'ũ yayauatchi'ũ na tü'ũ nü'ũ yangi'ĩ'ca' naca' i ngema natücumügü i nawa'egü'ũ na nü'ũ nangema'ũ nanayaugüã'ũca' i wü'i cua' gu'üwa ngema'ũ i nhama natchi'ĩ'anewa nge-magü'ũmaã tawü'igu'ũca'.

NAÁCU'Ë I 27

1. Rü Ngema puracügü rü ngema cua'gü ngema duũ'ügü i nawa'egü'ũca'tama i'ũ rü name ni'ĩ mea naügü'ãũ rü yangicugüã'ũ wü'igu na ngemaãcü na yaugüã'ũca' ngema nanawa'egü'ũ i megü'ũ rü natchigagu yau'ũ, i cua'gü, nacümagü i nü'ũ nge-magü'ũ ngema duũ'ügü, na ngemaãcü nawegüã'ũ ngema nü'ũ ngema'ũ i me'ügü.

2. Rü ngema aë'gacü aicümama naca' dau'ũ rü nanaã' na tü'ũ ngueëë'ũ yiema duũ'ëgü ngema ngemagüe i nawa'egüe nanawa'e na nawa tangemagü'ũ rü yangicugüã'ũ ngema puracü cua'güca' i ngemaũ namaã ngema dawanü na towa yangu-

tchigü'ũ, yaũtchigü'ũ, mea cua'ãcü tanaũã'ũ, ngema tü'ũ ngu'ũũãcü.

3. Notürü ngema aẽ'gacügü rü nü'ũ nicua'ãtchigü ngema natücumügü arü mugü na nhemaãcü naũguã'ũcü i norütama i mugü rü cua'gü, na nhemaãcü nü'ũ nacua'gü'ũ ta i aẽ'gacügü arü mugü na mea namaã nü'ũ yaugü'ũca'. I nhema aẽ'gacügü arü diẽrugü rü name ni'ĩ mea na'ãgüã'ũ rü na'ũgüãũ ngema mugü.

NAÁCU'Ë I 28

1. Rü ngeguma marü namegu, yiema bu'ãtagü i natücumüwa ngemagüe nanawa'e na tûmagagüwatama taugütaegü'ũ rü tawüe'tagü'ũ erü tûmagagü'ũtchitama ni'ĩ. Ngeguma tama yanguutchigu nhema mugü rü ngema aẽ'gacügü aicumama nawa'egü'ũ rü ínacagü ta nüna ngema natücumügü ta aicumama marü yangueẽgüã'ũ ngema nagu ínaruinüẽ'ũ i mugü.

2. Notürü ngema nagu ã'ũ ta nanawa'egü na aicumama yangu-gü'ũ, namaã ngema natücumügü na ngemaãcü nü'ũ nangemaũ na nagagüwatama ta yadeagü'ũ mea rüe'na natchianegügamaã ta tana wü'igu'ũ.

3. Ngema nagu na'ũ ta nanawa'e nü'ũ yayauãtchigü'ũ na nüna nadaugü'ũ rü yaũeãã'ũ na aicumama nawa tide'agü'ũ i tûmagü yiema maiyugü i nawa'egüe.

NAÁCU'Ë I 29

Rü ngema ngu' i guũraũ'ũ i cua'güca' tü'ũ nanguẽ'ũ i natücumü i nawa'egü'ũ arü buũgü na aicumama nawa tangemagü'ũca' rü mea tawü'igu'ũ yima ãane nawa tamaẽne ngema natchiũane nawa tangemagüne nanawa'e na nü'ũ nangemaũ i wü'i nawa'etchaũ'ũ na tûna naãũ i cua'gü ya yiema natücumügü.

NAĀCU'Ē I 30

1. Ngema aē'gacügü nanawa'e nanayau'āñ i wegu'ũ i nacümagü i tümacümagü iñ'ũ ya natücumügü nawa'egüe na ngemaācü nü'ũ tacuae'ũ ngema tüma arü pora rü mugü, ngema í'tapura-cü'ũwa tüma arü ni'ĩ, rü maru'ũ itayauuwa, rü cua'gü í'tayauuwa rü ma'ũ arü meru'ũwa, rü puracü i megü'ũwa i ngema nhaã mugüwa ngemagü'ũ rü ínangutaque'güũwa.

2. Rü ngeguma tchi nanawa'egu i ngema nanaũ rü nayanguutchi ta, ngeguma na wü'matügu rü idearuũgüwa i tümagagüwa yie-ma natücumügü.

NAĀCU'Ē I 31

Nacümagü i naaē'ũ cua'ũ nanawa'e tchi ni'ĩ nayau'āñ ngema guñ i natücumügü i nüma ngemagüũ, naca'türü ngema namaã puracüeũ i nüna ngaicamagüũ tümaca' ya duũ'ũe ya nawa'egüe na nü'ũ tayangaugüũ na nao'ũ i inü i tchie'ũ tümamaã yiema duũ'ëgü. Rü ngemaca' nanawa'e nangemaũ i norü poperawa rü ngemaũgü i ngu'eëruũwa nawe'añ na nawü'iguũ, i nü'ũ iutchigaũ i nacüma i natücumü i nhema duũ'ũgü.

WÜIMEPÜ'ARÜ TARE – NÜNA I NGAICAMAŨ RÜ NÜGÜ RÜNGUEĒ'Ũ NAMAÃ I TO I NATCHIANE.

NAĀCU'Ē I 32

Rü aē'gacügü rü namaã ta nacua'gü i nacüma i meũ güũma i natchiane i ngemaācü nü'ũ na tautchaũca' nügüma'ã na puracüeũca' i ngema duũ'ũgü i maiyugü, puracügü i diërumaã, natücumügu, nacümagü, naãegü rü natchica.

NATCHIPE'E WÜ'IMEPÜ ARÜ TAMAEPÜ NAMA'Ā I CUA'Ū

NAĀCU'Ē I 33

1. Rū aē'gacū tagūi i namaā nacua' i ngema nü'ũ yau'ũ i nguta-que'egüwa na aicuma nü'ũ na ngemaĩca' i natücumügü rüe'na to i nacümaācū namaā na cua'güi i nhema mea we'gu nu'ũ i maiyugüca' i aicuma nawegu'ũca'.

2. Rū ngema nhaā mea we'gu nu'ũ rü nagu natchocugü ta:

a) rü püracügü i we'gu ü'ũ, rü namaā icua'güi, nameē'ũ rü nü'ũ idau'ũ rüe'na nawe'gui, ngüeēwa i duũ'ügü i nawa'egüi i nhaā nacüma i nuā nü'ũ yau'ũ nhaā we'wa ínangegüā'ũwa;

b) rü ngema mügü rü nawa'e na aicüma tümamaā napuracüe'ũ rü nüna nadaugüi tümaca' ya duũ'ëgü ya aicuma nawa'egüe.

NATCHIPEE WÜIMEPÜ ARÜ ĀGÜMÜCÜ - MUGÜ NAMĀ I CUA'Ū I GUŪMA

NAĀCU'Ē I 34

Wü'itchigü natchiane rü nü'ũ nayangau i nacümagü i yau'ũ nayangueē'ũca' i ngema mügü. Rū nanawa'e na yatorai'eeü ngema wü'itchigü i natchiüa-necümagü ya ü'ũ i mügü.

NAĀCU'Ē I 35

Rü nhaā mügü nanaü'ũ rü tama nanatchieē i togü i mügü i tüma arü me ya yiema duũ'ëgü ya nawa'egüe nawa tü'ũ mu'ũ, ngemaügü i megüi i mügü iĩ'ũ i gui i natchiüane arü, mügü i nügümaā nameēgüi rü nacümagü.

NATCHIPE'E ARÛ TAREMEPÛ MUGÛ ARÛ GU'GÛ

NAÁCU'Ë I 36

Rü nhaa ngutaquee i mugüca' mugü rü wenaarü nü'ũ nadaugü na nameãũca' i natchiga i maiyugü rü natücumügü i 1957 arü.

NAÁCU'Ë I 37

Rü aicüma we'guũ, nanawa'e na Yiretú ya guũ arü i Wüataetchi'ca arü ya Organização Internacional do Trabalho (OIT) mã nü'ũ yau'ũ nayawücutchiãũca'.

NAÁCU'Ë I 38

1. Ngema ngewacaũ'ũ i mugü'wa ngemagüũ nawa nayadá ngema natücumü i OIT arü rü nü'ũ nangemaũ aicüma we'guũ nayawü'cutchiãũ wü'igu namaã ya Yiretu ya guũ arü.
2. Rü ngemaca' ngema nhaã i mugü rü ni'ücuta i no'rü pora na'wena ya tacutüwa arü tare ya tawemacü na nawena i ngu-neũgü, namaã ngema tare i naünegü i aicüma we'guũ arü nayawücutchiãũca' namaã ya Yiretu ya guũ arü.
3. Rü nawe'ena i nhaã mugü ni'ücu ta na naporã i nhaã mugü naca' i ngeũrüümare i natücumü tacutüwa arü tare ya tawemacüguwena nayawü'cutchiũ na aicüma nawe'guũ i mugü.

NAÁCU'Ë I 39

1. Rü wü'i i duũ'ũ i natücumüwa' ngemaũ i aicüma we'guũ ta ínanauã i ngema nüũ yau'ũ i nhaã mugü na'wena ya gume'pü ya taunecü ya ugügu i no'rü nüiraũ'ũ nayaücuũ i no'rü pora

nawa i wü'i i ugütchiga naca' i ngema namaã ya yima Yiretú ya guñ arü i Wü'etaetchica arü ya Organização Internacional do Trabalho (OIT) nayawü'cutchiaũca' tauwama name i ua'ũ na'wena ya wü'i ya tauncü i nguneũ i no'rü wücutchitchigawa.

2. Rü wü'itchigü i duũ'ũ i natücumüwa ngemaũ i aicüma we'guñ i nhaã mugüwa na ínauaũaũ rü yangugu ya wü'i ya tauncüwena nayaguñ i nhaã nüiraũtchimaũwa nü'ũ yau'ũ na nangemaũ ya gumepü ya tauncüwa rü tauwama name na ínaua'ũaũ i ngema mugü, rü nanawa'e na nangugüaũ i ngewacaũ'ũ i nguneũgü ya gumepü ya tauncü naguñ, nawena i ngema rü name ni'í ínaua-ũ'aũ nhaã mugü rü wü'itchigü i nguneũ i gumepü ya tauncü naguñwa nangurica i natchiga i nhaã artchigu.

NAÁCU'Ê I 40

1. Rü ngema namaã i cua'ũ ya guñ arü i wüe'taetchica arü ya Organização Internacional do Trabalho (OIT), rü namaã ta nü'ũ niu ngema guñma natücumüwa ngemaũgüũmaã nanawe'atchicãũca' i ngema aicüma we'guñ rü uaũ'gü.

2. Rü ngema ni' nũñ nuna cuaẽũ ngema namücügü nanawae'na nũñ nuna cua'ẽẽũ ya ãẽgacü ya namaã cua'cü i ngema ngewacaũ'ũ i mugü na ngemaãcü guñ natucumüwa nana ngeetchii'ca' rü marü nügü i'na meẽẽgüũca' naca' i ngema mugü arü äütchi.

NAÁCU'Ê I 41

Rü ngema namaã cua'ũ i guñ arü i wüe'taetchica arü ya Organização Internacional do Trabalho (OIT) rü wü'etaeruñ ya guñ arü ya Nações Unidas arü maã nü'ũ niu ta nayawücutchiaũca' i ngema natchiga i artchigu 102 i Carta das Nações Unidas arü i aicumma we'guñ rü uaũ'gü i nawa wümatü'ũ nge-ma artchigugü i daunawa ngemagüũwa i nhaã mugüwa'.

NAĀCU'Ē I 42

Guũgutama nangemaũ ngeguma nanawa'egu nanangugũũ, ngema namaã i cua'gũũ i puracũgũ i Wũataetchi'ca i Organização Internacional do Trabalho, nanawa'e ta yawe'gũãũ i ngutaque'ewa i guũ wũ'i i ũmatũũ, natchiga na nhuãcũ nũgũmaã nameeãũ nhu'matchi meatama nũ'ũ nacua'ũ, ta'cũtchiga ni'ĩ ya utchaũũ ngema ngutaque'ewa i guaãũma meũ.

NAĀCU'Ē I 43

1. Ngegumatchi ngutaque'ewa wũ'i i ngewacaũũ nacũmagũ nayau'gũgu rũ nangupetũ wo'tchi ngewaca'ũ i nacũmagũ nau'gu i tama namaã wũiguũ.

a) wũ'i i naũne i aicũma we'guũ i ngewacaũ i mugũ rũ nũ'ũ nada'ugu rũ nũ'ũ ta nangema i ngematama i mugũ i na naũãũ paama ngema ũũãcũ i artchigu i 39 i daunawa, rũ ngewaca'ũũ i mugũ nũ'ũ dau'ũ rũ nangema nayaũcuũ i porawa;

b) rũ ngema nguneũ i nagu yaũcuũ na naporãũ i ngewaca'ũ i mugũ rũ ta ínayatchaãtchi ngema ngemaũ i mugũ na na'wae'nũ'ũ i aicũma we'guũ ngema nawa ngemaũ i natanũ'ũgũca'.

2. Nhaã mugũ rũ nayadaeãamata nayanguũ i ngeũrũũãcũmare i nacũmagũ rũ namatũwa i nhu'ma ngemaũ, naca' i ngema nawa ngemaũ aicũma we'guũ, notũrũ nũ'ũ natauma i aicumaũ nawa i mugũ i nũ'ũ nadaugũ.

NAĀCU'Ē I 44

Rũ namatũgũ i ingleswa rũ Francesewa, i nhaã mugũ maãtama na wũ'igu na ngemaãcũ guãma nũ'ũ cuaũca' na aicuma yi'ũ.

MEĒGŪ I MUGŪ NŪ'Ũ UNETA I NANAŪ'Ũ I OIT ARŪ TŪMATCHIGA' YA MAIYUGŪ RŪ NATŪCUMŪGŪ

Ngutaque'e i guũ i Organização Internacional do Trabalho,

Rü nanayau i mugü natchiga i maiyugü rü natücumügü e 1989 arü,

Rü nanawe'gueẽ na namemaeẽ'ũ i tūmacūma ya yiema duũ'ẽgü nawa i omü arü ügatchi yeguma nori' nayaugüãgucürüwa i mugü i natchiga i nhu-re i pegütanũ'ũ i maiyugü rü natücumügü (nº 107), i 1957wa,

Rü nanayaugü na naügüa'ũ i ngemaũgü na nawa yanguutchiüca' i duũ'ũgü i maiyugü rü natücumügü i guũraũ'ũ i natchi'ca i nhama i n- anewa ngemagüũ naca' i natücumügü i numacüa', rü nü'ũ tiu'ũtchigüũ i tūmacūmagü rü natücumücumagü,

I'nadagüẽtchigüaũ naca' na aicumama we'guũ i ngutchaũ na nanguẽ'ũ i no'rü ü rü norü memaẽtchigü i mugü wena nü'ũ dau'ũ arü;

Puracü i ü'ũ natchicawa i natchiũanegüwa

1. Inaca' nüna i natchiũane i nawa ngemagüũ na ngemaãcü nü'ũ nacuaũca' i tau i ngueẽ'ũ i paama iü'ũ i nguũpuaũ i aicumaaũ nawa ngema mugü marü nü'ũ ya daugüũ yangueẽgüũ i mugü marü i memare'ũ i ngutaque'ewa na ngeetchigüũ i nacüma rü rümemaẽ'gaũ i paama.

2. Inaca' nüna i aẽ'gacü wü'i nacümaãcü na nhuãcü nü'ũ nangüẽũ, namaã i natücumügü rü nhu'matchi to i natücumügü i duũ'gü i nawa'egüũ i natchiãnegüwa.

3. Inaca ya aẽ'gacügü nüna i ngema tü'ũ iücutchiũ i puracüwa rü puracüe'ũ na namaã ya de'aũ i natücumü i puracüẽũ nana- maã ya de'aũ i natücumü ngemagü tūmaca iyaĩẽ nanhuacü natchiga i wü'i nacüma na ü'u rü nguũpuaũ rü nhu'matchi tūna naãũ rü yaücutchiãũ i mugüwa nüũ yauũ na ngemaãcü i

maiyugü rü natücumü nangemaäcü na nü'ũ tiu'ũ i tüma arü dawenüwa i ngema ta'cü i mügüwa nü'ũ yau'ũ.

4. rü ínaca' nuna ya a'ëgacü i natücumügü i ngema tü'ũ iücutchiũ i puracüwa rü puracütanüũgüna na ngemaäcü naügüãüca i we'gu ü'ũ i cua'gü arü puracü i natücumüũ íwe'guũ i duũ'ũgü i nawa'egüũ arümaã na ngemaäcü ngema mugüũ nacua'güüca i guũ i natchi'cawa rü natchiãnewa rü yaücutchiãũ we'gu ü'ũ i nawa ngemagüũ, düca' i nhaã cua'ätchiruũ:

a) rü ngemaũgüwa i natchiga i namatügü nü'ũ iu'ũ rü ngema nü'ũ yangautchaü'ũ i mugü arü.

b) nu'ũ i cua'ũ i ngema mugü i tüna naã'ũ i wü'iguũ nayan-gugüüca' rü nau'üca' i mugü i ngutaque'ewa.

c) wü'i i ngutaque'e ü'ũwa rü naügü i wü'i taũ i cua' ga mugü ga na nayaugüã'üca' ga yema marü meũ ga na nhu-nhaäcü i naügüã'ũ ga nacümagü ga marü i memareũ.

Puracü i ü'ũ i wüi natchiane arü tawa

5. Naca' ínaca' i ngema natücumü i nügü nutaque'ë'ũ i nguta-que'ewa natchiga ya de'agü'üca' i to i ngüëë ngema nüma na nawa'eüãcü i ngema diërugü marü i memareũ naca' i puracügü nagu i u'ũ i nü'ũ yangaugütchaü'ũ i ngutaque'ewa rü nü'ũ nangemaũ i pora rü i naca' íca'ũ natücumüna i to inatchiãnewa puracüëüna na nangemaüca' i pora, i OIT nanatautchaüca' i namaã i cua'ũ i ngema poragü.

To i puracü i ü'ũ i OIT arü

6. I'naca' i ngema ucu'ëmaã cua'gü'ũ nuna inatchiãnemaã cua'gü'üna nüma nanawa'cüäcü naca' i ngema diërugü i marü i memareũ nayau'gü'ũ i ngema ngugügu'ũ na ügüãũ i taũ i dieru naca' i ngema i ngaicaũ:

a) na ũãũ rüe'na yangueã'ũ i ngutaque'ewa, rü nangugüãũ rüe'na aicüma marü namaã napuracüeũ;

b) ã'ëgacü nawa narü ngüë'ëũ ngema puracügü i ngugügu'ũ i taguma i gu'ũ guũguma ngema ngutaque'ewa i maiyugü;

c) marü i memareũ i de'agü naca' i ngema i nawa'eũ i ngutaque'ewa i OITgü arüwa norü poraca' rü norü cua'güca' i nügütanüwa;

d) nanaporaë'ë i de'agü nügümaã i ã'ëgacügü rü natücumügü i puracüeũ nü'ũ yangau'ũca i ngutaque'ewa ngemagü'ũ i ngema duũ'ũgü i nawa'egü'ũãcümaã;

e) mugü nü'ũ i u'ũ i nai'cutüwa arü ägümücü (19) i OITarü, wü'i i ngugüguũ i guũma i ngema natücumü na nü'ũ yadaugü'ũ rü yangue'ëũ i mugü;

f) naü'ũ, nangu'ũ rü nhu'matchi nü'ũ i utchiga'ũ i norü mu, rü no'rü me, ngugüü rü nhu'ma i ngemaũ natchiga a ãane i ngema duũ'ũgü nawa'egüũ;

g) ya nguë'tchigü'ũ i puracügü, rü projeto nü'ũ rü nguë'ë'ũ ngema duũ'ũgü nawa'egü'ũ, ngema natchiga na ngema tingearü puracüãũ. Nhaã puracügü rü nangema rü natchoeãũ i nhaã tape'ewa neuü'ũ' i puracügü, rü aicümaũtchima napuracüũca', tü'ũ nacai'ũeëũ, natanü'ũca' i to'rü ngemaũgü (napa, pacara rü toomatchigü) rü nhu'matchi yatügüarü puracü i a'ëgacügüarü rü cua'gü i nagu meũgü'ũ. Nhaã we'gu ü'ũ i puracügü nawa'e na aicüma na paama naãtanü'ũ i mugümaã i ngema ngemagüũ i nawa neu'ũ i muõtchiũma i nacüwawá i puracügü rü toomatchigü.

Mugü i nawe'atchië'ëũ nayau'ũ i 26 ya tawemücü ga Juniogu 1989 i ngutaque'e i natchiãne i puracüarü, rü norü 76ª ngutaque'ewa.

Parceiros:

IDGLOBAL
Instituto de Direito Global

MINISTÉRIO DOS
POVOS INDÍGENAS

MINISTÉRIO DA
JUSTIÇA E
SEGURANÇA PÚBLICA

Apoio:

MAKIRA-E'TA
REDE DE MULHERES INDÍGENAS DO ESTADO DO AMAZONAS

Ngeguma ya dueegü tüü na ngemagu i ñnü nawa ngema wümatü, urüena tanawaegügu nana tomarauü i ngema wümatü, nanawaena naca' ta daugüü i ngema namaã cuagüü nhaã i nguneügu 1º de maio de 2026, nhaã nhatüwá rü ümatügüügu taniï ta ya mugüü i ngema ta nawaegüü:

Caso tenha algum comentário ou sugestão sobre o texto traduzido, entre em contato até 1º de maio de 2026 pelos meios a seguir:

E-mail:

AGU: lingua.indigena@agu.gov.br

IDGlobal: contato@idglobal.org.br

Makira E'ta: livd2025makira.eta@gmail.com

Endereço:

Escritório Makira E'ta:

Av. Boulevard Álvaro Botelho Maia 440, Sala

205, 2º Andar, Edifício Floriano Albuquerque, Centro, CEP. 69.025-070,

Manaus – Amazonas – Brasil

Whatsapp:

Coordenação Makira E'ta (Rosimere Arapaço): (92) 99367-7459

Site:

www.livd.org.br

LÍNGUA INDÍGENA
VIVA
NO DIREITO

PARCEIROS:

IDGLOBAL
Instituto de Direito Global

MINISTÉRIO DOS
POVOS INDÍGENAS

MINISTÉRIO DA
JUSTIÇA E
SEGURANÇA PÚBLICA

GOVERNO DO
BRASIL
DO LADO DO POVO BRASILEIRO

APOIO:

MAKIRA-E'TA
REDE DE MULHERES INDÍGENAS DO ESTADO DO AMAPÁ